

Östbuletinen

Nr. 4, 2016, årgång 20

Innehåll

Frank Heller, Osip Mandelstam och Sergej Kirov

Magnus Ljunggren2

Filmskaparen, som personifierade Polens moderna historia

Olof Kleberg.....4

Röda arméns ohyggliga förutsättningar *Staffan Skott*6

Sällskapet

FÖR STUDIER AV RYSSLAND CENTRAL
& ÖSTEUROPA SAMT CENTRALASIEN

Frank Heller, Osip Mandelstam och Sergej Kirov

Magnus Ljunggren, professor och journalist

När den sovjetiska maktkampen efter Lenins död hårdnade och den politiska repressionen tilltog, behövdes litterära avledare. Det blev nu ett förunderligt uppsving för detektivromanen – just innan litteraturen uniformerades. Ett antal utländska thrillers översattes och inhemska författare sökte pröva sig fram i genren, med tydliga anglosaxiska förebilder.

Tiden var i denna stund paradoxalt inne för Josef Stalin och – Frank Heller. Under några år mellan 1925 och 1927 överfördes sex HELLER-Verk till ryska. Först kom *Du dåre, i denna natt*. Så följde *Den tusen och andra natten*, *Herr Collins affärer i London*, *I hasardens huvudstad*, ytterligare en översättning av *Du dåre, i denna natt*, *Doktor Z* och *Odyssevs eller de sju menyerna* (här för övrigt kallad *De sex menyerna*). Man kan tala om en Frank Heller-boom. (När den var slut spädde emigranterna i Riga på med ytterligare en rysk HELLER-tolkning – av *Marco Polos millioner*.)

Märkligast av allt: *Den tusen och andra natten* översattes – uppenbarligen via tyskan – av ingen mindre än Osip Mandelstam. När han drabbades av publiceringsproblem och på allvar började brottas med ”tiden-vilddjuret” grep han sig an med ett ganska omfattande översättande. Och däribland alltså en HELLER-roman som låg mycket långt från hans kryptiska diktspråk. Mandelstam hade hälsat oktoberrevolutionen i medvetet paradoxala formuleringar. Han både varnade för dess konsekvenser och gav rum för sin fruktan att bli akterseglad av tiden. Det är lätt att se HELLER-översättandet som ett sätt att få andrum under det våldsamma trycket. I *Den tusen och andra natten* möts just alla HELLERs specifika karakteristika: en exotisk (nordafrikansk) miljö, dråpliga äventyr, häftiga intrigkast, lärda referenser.

Mandelstams översättning fick mycket goda recensioner. I *Krasnaja nov* skrev litteraturvetaren och Poekännaren Natalja Ejsjiskina att den var tekniskt fulländad. Hon pekade också på romanens ”mönstergilla komposition” – en hel mosaik av ”på ett mästertligt sätt i texten infogade historier”.

o-o-o

Sommaren 1969 reste Lars Erik Blomqvist och jag runt i Sovjetunionen och tog inte minst tillfället i akt att besöka så kallade lägenhetsmuséer. På Leningrads öar tittade vi in hos Sergej Kirov. Döm om vår förvåning, när vi där – med hela möblemanget bevarat – bland gamla björnskinnsfällor och antimakasser, under intensivt botaniserande i det mäktiga biblioteket, upptäckte ett tummat, noga genomläst exemplar av novellsamlingen *Herr Collins affärer i London*, ett av HELLERs tidiga verk om svindlaren och äventyraren Philip Collin som råkar in i

fantastiska internationella förvecklingar (och som ju i vissa stycken var sin upphovsmans alter ego).

Sergej Kirov hade blivit chef för kommunistpartiet i Leningrad 1926 och kom att mördas 1934, troligen på order av Stalin själv, vilket blev inledningen till den stora terrorn. Kanske bjöd Filip Collins äventyr i den engelska huvudstaden just den avkoppling också Kirov behövde – från det sena 20-talets allt hårdare interna partistrider, vars psykiska effekter (själv mord och sammanbrott) inte minst Victor Serge har vittnat om i *En revolutionärs minnen*. Sovjetunionen befann sig vid en historisk gränslinje, på väg in i stalinistiska femårsplaner. Allt stod i detta osäkra ögonblick på spel.

o-o-o

Lenins rival, mensjevikedaren Julij Martov, dog utstött i emigration 1923. Hans systerdotter Juliana (namnet till minne av morbror) Jachnina flydde undan politiken till översättandet. Hon råkade bli en av mina bästa vänner, en lysande tolkare av svensk litteratur (vid sidan om fransk): Strindberg, Söderberg, Hjalmar Bergman, Eyvind Johnson, Moberg, Dagerman, Enquist, Norén. Plötsligt en gång när jag hälsade på henne i Moskva bekände hon sin kärlek till Frank Heller. Han hade aktualiserats i en ny revolutionstid, just när Sovjetunionen föll sönder 1991: då inflöt Mandelstamtolkningen – tillsammans med ett antal romankapitel av ingen mindre än Jorge Luis Borges - i en antologi med västerländsk ”fantastisk prosa”.

Jachnina drömde om att reintroducera Heller i stor omfattning – men olyckligtvis kom döden emellan. Hon avled 2004, i det stolta projektets inledningsfas. Hon hade haft planer på inte minst *Kejsarens gamla kläder* och *Filip Collins affärer i London* men hann bara göra *Marco Polos millioner* och *Tre mördare inträda*. De inflöt i en just påbörjad serie samma år som hon gick bort – den förra försedd med hennes entusiastiska förord, den senare alltså för första gången överförd till ryska. I förordet talar hon om Hellers ”oefterhärmliga stil”, den ”förtrollande charmen” och speciella ”aromen” i hans prosa. Följande år kom två nya volymer i serien: en nyttgåva av 20-talsöversättningen av *Doktor Z* och en färsk tolkning av *Storhertigens finanser*. 2006 gjordes Mandelstams *Den tusen och andra natten* därtill elektroniskt tillgänglig i ett ”nätdeckarbibliotek”.

Deckarbehovet är fortsatt stort i Ryssland, de svenska namnen står högt i kurs. På senare år har böcker av Stieg Larsson, Henning Mankell, Camilla Läckberg, Liza Marklund, Mari Jungstedt, Leif G.W. Persson, Roslund & Hellström, Åsa Larsson, Anna Jansson, Johan Theorin, Jens Lapidus och Lars Kepler strömmat ut i rysk översättning. Frank Heller kan väl sägas ha särskilda beröringspunkter med de thrillerpastischer, förankrade i sent 1800-tal, som har gjort Boris Akunin så alldeles särskilt populär. Det har varit stiltje på Hellerfronten ett tag nu – men kanske kan vi vänta mer.

Filmskaparen, som personifierade Polens moderna historia

Olof Kleberg, redaktör

Född 1926, samma år som marskalk Piłsudski slutgiltigt tog makten i en militärkupp (men som sedan mest höll sig i bakgrunden). Kämpade som ung mot Hitlertysklands ockupation i den icke-kommunistiska Hemmaarmén. Som yrkesman skapade han en rad lysande filmer under växlande faser av den kommunistiska diktaturen – och därpå i demokratin.

Han avled i höstas, 90 år gammal – då de demokratiska landvinningarna efter 1989 åter hade börjat inskränkas av den nationalkonservativa PiS-regeringen. (Märkligt nog håller sig den nye makthavaren Jarosław Kaczyński också helst i bakgrunden.)

Han – det är förstås Andrzej Wajda, en av världens främsta filmskapare. Med omkring 50 filmer i många olika genrer, komedier, dramer, sociala, historiska och samhällskritiska, höll han alltid en bestämd linje – för den lilla människans värdighet, mot maktens övergrepp. Ibland fanns det takhöjd för hård maktkritik, andra perioder fick han hålla sig till vardags-skildringar eller sociala problem.

Egentligen skulle denna text ha skrivits av en person med mer kunskap, den engagerade Polenkännaren Kjell-Albin Abrahamsson, men han gick också bort 2016, några månader före Wajda. Så nu tar jag mod till mig. Wajda är värd ett eftermäle även i denna experttidskrift.

Andrzej Wajda slog igenom redan på 1950-talet med tre filmer om ungdomar som engagerat sig för Polens frihet: *En generation* (1954), *Kanal* (1956, på svenska *Medan döden väntar*; om Warszawaupproret) och den mest bekanta *Aska och diamanter* (1958), en av hans allra bästa. Filmen *Kanal* fick juryns specialpris i Cannes 1956, delat med Ingmar Bergmans *Sjunde inseglet*. Märkligt nog fick *Aska och diamanter* inga stora utmärkelser.

Wajda fortsatte sin filmproduktion samtidigt som han flitigt regisserade för teatern – liksom sin svenska motsvarighet Ingmar Bergman. Men Wajda skrev inte egna filmmanus, i stället knöt han gärna an till många av de främsta polska författarna, t ex Jerzy Andrzejewski (*Aska och diamanter*), Stefan Żeromski (*The Ashes* 1965), Stanisław Wyspiański (*Bröllopet* 1972), Władysław Reymont (*Det förlovade landet* 1974 – en socialt kritisk film om industrialism och arbetarförtryck i 1800-talets Łódź). Och naturligtvis tog han så småningom upp själva det polska guldägget, Adam Mickiewicz *Pan Tadeusz* (1999).

Under det hårdnande 1960-talet gjorde han flera filmer utomlands men återkom till Polen under Giereks mildare styre på 1970-talet med en rad starka filmer.

Wajda engagerade sig direkt i uppgörelsen med kommunismen i de två viktiga filmerna *Marmormannen* (1977) och *Järnmannen* (1981). Detta var åren då regimens murar krackelerade och Solidaritet växte fram som en massiv folklig rörelse underifrån. *Marmormannen* handlar om stachanoviten, som hyllas som hjälte vid återuppbyggnaden kring 1950 men som gör ett politiskt misstag, skyfflas åt sidan av stalinisterna och suddas bort. En ung journalist gräver fram en tid av propagandalögner och förljugenhet.

Än mer direkt var *Järnmannen* – om protesterna på Leninvarvet i Gdansk 1970 som slogs ner brutalt och om sonen till järnmannen som deltar i Solidaritets framväxt vid samma varv 1980, vilken sedan ledde till en historisk uppgörelse med regimen om fria fackföreningar. Filmen gjordes snabbt, med många improvisationer och med nyhetsklipp från händelserna 1970 och 1980. Filmen sågs av fem miljoner polacker innan den förbjöds efter militärkuppen på Lucianatten 1981. Vid Cannes-festivalen det året fick den Guldpalmen.

Förtrycket mot Solidaritets aktivister och många kulturskapare blev till en början hårt. Men Wajda lyckades ändå fortsätta sitt arbete – redan 1983 kunde han göra *Danton* – om hur revolution lätt leder till terror. En ung Gérard Depardieu spelade Danton. Året var 1794 – men ändå nutid.

Sommaren 1989 vann Solidaritet de första fria valen i en kommuniststat, Wajda valdes till senator men föredrog annars att utnyttja det demokratiska spelrummet för konstnärligt arbete. Han återkom till den i Polen känsliga judiska frågan i filmer som *Korczak* (1990) om en polsk-judisk läkare som under andra världskriget följer en grupp föräldralösa barn till döden i Auschwitz, eller *Den heliga veckan* (1995).

En annan smärtpunkt skildrade han i filmen *Katyn* (2007), den sovjetiska massakern på 4 400 polska officerare enbart vid Smolensk 1940. Frågan var tabu under kommunistregimen, men Wajda hade länge känt ett tvång att få skildra brutaliteten och lögnerna – hans far var en av dem som avrättades med nackskott.

Jag minns alltjämt hur starkt berörd jag blev när jag såg *Katyn* i Warszawa i oktober 2007. Filmen är strikt, återhållsam, värdig. Den drog en masspublik. Bara i Warszawa visades den då på 15 biografer; på Atlantic där jag såg den gavs elva föreställningar på dagtid – och två på natten.

Wajdas nästa polskhistoriska film blev hans nästsista – *Walesa – hoppets man* (2013). En närbild av den karismatiska Solidaritetsledaren och

senare presidenten – inget äreporträtt utan en fängslade skildring av en impulsiv, tämligen egotrippad och modig man, långtifrån bara sympatisk.

Sin sista film, *Afterimage* (Efterbild), hann Wajda visa på Torontos internationella filmfestival strax före sin död. Också den om en polsk erfarenhet (med personlig erfarenhetsbakgrund), om den polske modernisten Władysław Strzemiński och hans strid med den kommunistiska socialistrealismen i början av 1950-talet. En film om okuvlig konstnärlig vilja trots maktens tryck – likheterna med dagens Polen är givetvis helt avsiktliga.

Andrzej Wajda fick många internationella priser för sina filmer men också utmärkelser för hela sitt mästerverk. Redan 1990 erhöll han European Film Awards för sitt livsverk (det tredje priset efter Fellini och Ingmar Bergman), år 2000 mottog han en Heders-Oscar för samma insats och 2006 fick han Heders-Guldbjörnen i Berlin.

Han personifierar inte bara Polens moderna historia utan visar också en medveten konstnärs förmåga att skapa konstverk även under förtryck. Med vissa anpassningar men aldrig eftergifter.

Röda arméns ohyggliga förutsättningar

Staffan Skott, författare och översättare

Under de senaste åren har ryska historiker och veteraner till slut kunnat berätta sanningen om de avskydda spärrtrupperna, vars uppgift var att skjuta andra soldater i Röda armén. ”Det hände att spärrtrupperna mejade ner regementen som retirerade utan order. Detta var orsaken till våra ärorika styrkors stridsduglighet”, skrev en dekorerad veteran långt efteråt. Vid sjuttioårsminnet av invasionen i Normandie sades det åter att det i själva verket var på östfronten som Hitler-Tyskland besegrades. Så här gick det till. De ofta föga stridsvilliga sovjetiska soldaterna drevs fram mot tyskarna av ryska specialtrupper som sköt sina egna i ryggen, om de inte ryckte fram. Hur dessa ”spärrtrupper” fungerade har länge varit tabu. Nu finns utförliga redogörelser. Särskilt märks boken *Sjtrafbaty i zagrادتdely Krasnoj armii* (Röda arméns straffbataljoner och spärrtrupper) av Vladimir Dajnes, militärhistoriker, avdelningschef vid ryska försvarsministeriets militärhistoriska forskningsinstitut och tidigare kaderofficer i armén. Dajnes har skrivit flera böcker, bland annat en biografi över Georgij Zjukov i den klassiska serien *Framstående människors liv*.

Utan dem hade Stalin inte vunnit kriget

”Hur många jag sköt? Det var olika. Ibland tio-tjugo man om dagen, ibland mindre. Jag var ung då och hade starka nerver.”

Vilka var det som veteranen Samuil Usjerov hade skjutit så många av under andra världskriget? Nej, inte fiender. Sina egna. Andra soldater i Röda armén. Usjerov var som brukligt är bland ryska veteraner behängd med mängder av ordnar och medaljer. Efter några glas tillstod han att han hade tjänstgjort i spärrtrupperna, som bakom de egna linjerna fångade in och i förekommande fall sköt ”desertörer, panikmakare och soldater som visat feighet”. Det var under en sammankomst vid slutet av åttiotalet, berättar historieforskaren Viktor Korol.

Att det förekom spärrtrupper bakom de sovjetiska linjerna i andra världskriget är känt. Den främsta uppgiften var ändå inte att stoppa desertörer utan att driva de oftast motvilliga infanteristerna framåt mot fiendens linjer, kulsprutor och minfält. I folkmun har berättats kusliga ting om dem. Men dessa *zagradostrjady* har varit tabu både i den officiella historieskrivningen och i pressen. Först under senare år har fakta publicerats med detaljer om hur de fungerade, dessa *zagraditelnyje otrjady*, för att ta den fullständiga beteckningen.

Andra världskrigets spärrtrupper var inte någon ny företeelse. Redan i inbördeskriget organiserade Trotskij de första enheterna. Ett av kraven från matroserna i Kronstadtupproret 1921 var att spärrtrupperna skulle avskaffas. Under vinterkriget mot Finland november 1939 – mars 1940 fanns också spärrar bakom fronten. I början bemannades de ofta av trupper från säkerhetspolisen NKVD (KGB), men behovet av spärrtrupper blev under världskriget så stort att de fick organiseras inom armén själv.

Som mest fanns det under världskriget uppåt 60 000 man i två-, trehundra spärrgrupper, enligt beräkningar av historikern A. Tjerkasov. De hade bättre beväpning än de vanliga trupperna, framför allt de nya kulsprutepistolerna, som det var ont om, och som gav ett enormt övertag gentemot de vanliga rödarmisternas gammaldags gevär. Men spärrtrupperna hade också riktiga kulsprutor och olika fordon, ibland rent av stridsvagnar.

Någon totalsummering av offren finns inte, men här några belysande exempel: Efter Tysklands anfall den 22 juni 1941 och det kaos som uppstod uppgick Röda arméns förluster i stupade och tillfångatagna till miljoner. Så här berättar Viktor Korol från universitetet i Kiev.

”Enbart under de första veckorna gick en och en halv miljon rödarmister över till fienden, med vapen i hand, med stridsvagnar och artilleri, och två miljoner gav sig fångna. Ytterligare en miljon deserterade och en miljon försvann ut i skogen.”

Under hela kriget på östfronten tog tyskarna mer än fem miljoner krigsfångar (mer än hälften dog i fångenskap, på grund av tyskarnas behandling och därför att Stalin vägrade ge dem hjälp genom Röda korset, så som andra nationaliteter i fångenskap fick.) De som inte stupade eller tillfångatogs vällde österut i vild flykt. På mindre än tre månader, från den 22 juni och till 10 oktober 1941, sköts 10 201 man av spärtrupperna. 3 321 av dem sköts inför trupp. Artillerisergeanten Nikolaj Nikulin berättar:

”För att hålla disciplin i den amorfa skaran illa utbildade soldater hölls det avrättning när det förestod strid. Man tog några eländiga varelser eller någon som sagt olämpliga saker eller enskilda desertörer, som alltid fanns så det räckte till. Divisionen ställdes upp som ett U och de olyckliga likviderades utan vidare spisning. Meningen var att skapa skräck inför NKVD och kommissarierna, större rädsla än för tyskarna. Om man i en attack vände om fick man en kula från spärtruppen. Det var skräck som fick soldaterna att riskera livet. Det avrättades naturligtvis också efter misslyckad strid. Det hände att spärtrupperna mejade ner regementen som retirerade utan order. Detta var orsaken till våra ärorika styrkors stridsduglighet.”

Nikulin (1923-2009) fick några av de högsta utmärkelserna i kriget, till exempel Fosterländska krigets orden, Röda stjärnans orden, För segern vid Berlin. Han blev efter kriget konstvetare, professor, medlem av ryska konstakademin och skrev 1975 memoarer som inte gavs ut förrän 2007.

Spärtrupperna hejdade under krigets första tre månader 657 364 desertörer, ”panikmakare” osv. Tjugofemtusen fängslades och resten formerades om till förband och sändes åter till fronten. Ett år senare rapporterades i oktober 1942 att man på två månader hade skjutit 1 189 desertörer som gripits på väg bort från fronten. Kriget på östfronten varierade självfallet i intensitet men det ovanstående var inte de enda månaderna med våldsamma strider.

Två meddelanden från Stalin i högkvarteret handlar om spärtrupper. Först ett direktiv nr 001919 den 12 september 1941. Ett år senare kom 28 juli 1942 den berömda ordern nr 227 – ”Inte ett steg bakåt!” med förbud

mot alla former av reträtt. Att ge sig fången likställdes med högförräderi. Själv mord var det enda godkända alternativet.

Texterna blev offentliga först under Gorbatsjov. I båda meddelandena angavs hur spärrtrupperna skulle organiseras med styrkor angivna och hur många enheter per armé eller division och att man hade rätt att skjuta desertörer på fläcken. Stalin skrädde inte orden om tillståndet i Röda armén.

”I våra infanteridivisioner är det gott om panikbenägna och direkt fientliga element /.../ Om officerare och politiska kommissarier i sådana divisioner verkligen var vuxna sina uppgifter skulle panikskaparna och de fientliga elementen inte kunna ta överhanden i divisionerna. Men olyckan är att vi inte har så gott om fasta och beslutsamma officerare.”

Stalin hade ju under den stora terrorn låtit antingen skjuta eller också till Gulag skicka tiotusentals erfarna officerare.

Spärrgrupperna placerades vid vägar, järnvägsknutar, flodhamnar och andra ställen där desertörerna kunde dyka upp. Somliga fanflyktingar slapp väl igenom nätet i skogarna, men ibland fanns det geografiska hinder som ledde till enorma förluster. Det sovjetiska anfallet i september 1943 över Dnjepr, vars västra strand försvarades av tyskarna blev ett obeskrivligt inferno. Där låg spärrtruppen direkt bakom de stridande enheterna och drev dem framför sig. Förberedelserna för flodövergången var usla eller obefintliga, det fanns inte båtar eller andra hjälpmedel. Efter- och underhållstrupper var kraftigt på efterkälken, tio dagar bort. Soldater försökte ta sig över med tält som fyllts med halm, de sjönk till botten efter hundra meter.

Soldater i de beryktade straffkompanierna hade inte ens det. Detta har beskrivits i romanen *Krigsskådeplats* av den respekterade författaren Viktor Astafjev (1924-2002) som själv deltog i denna operation och blev svårt sårad.

Spärrtrupperna stod på östra stranden och hindrade de soldater som försökte ta sig tillbaka från strömfåran. Spärrtrupperna sköt med grovkalibriga kulsprutor ut över vattnet och kulorna slet vita flisor ur de stockar som en del soldater klängde sig fast vid, slog mot kroppar och ännu levande soldater.

Övergången av Dnjepr har i efterhand skildrats som en krigslist, en flodövergång utan farkoster och ett hjältedåd av enskilda uppfinningsrika officerare. Utanför Fösterländska krigets museum i Kiev står en heroiserande skulpturgrupp till minne av denna mänskliga katastrof.

Astafjev säger att av de 25 000 som skulle ta sig över kom 3-6 000 fram till andra stranden.

När fakta om spärrtrupperna nu publiceras i före detta Sovjetunionen har det också hörts motstridiga röster som slätar över eller rent av förnekar fakta:

”Det var särskilt utvalt, pålitligt folk.” – ”Det fanns inga spärrtrupper. I alla fall inte på mitt frontavsnitt.” – ”Jo, de fanns väl, men man såg dem aldrig.” – ”Inte sköt de på sina egna.” – ”Det hände att de tog aktiv del i strid mot fienden. –”Filip II av Makedonien hade också sådana trupper.” (382–336 f.Kr.)

Det görs också jämförelser med andra länders militärpolis, fast sådant är en helt annan företeelse.

Inställningen bland soldaterna i Röda armén till spärrtrupperna beskrivs så här av veteranen Aleksandr Kajzerman.

”Jag föraktade dem (och enligt min uppfattning gjorde alla vid fronten det) och skulle aldrig ha satt mig vid samma bord som de. Jag har vid olika veteranmöten efter kriget aldrig träffat någon veteran som erkänt att han tjänstgjorde i spärrtrupperna eller kontraspionaget SMERSJ, ty de visste alldeles utmärkt vad veteranerna från fronten tyckte om dem.”

Kajzerman skrev detta år 2000 i den ryskspråkiga tidningen *Vestnik* som ges ut i USA. Han återfinns också bland källorna till Dajnes bok. Det framgår av titeln på Dajnes bok att spärrtrupperna ofta kopplas samman med en annan kuslig institution: *straffbataljonerna*. De sändes till de farligaste uppgifterna och ofta citerad statistik säger att en soldat från straffbataljonerna överlevde i snitt tre anfall, en officer ett och ett halvt.

Ett vittnesmål är vad Zjukov berättade när Eisenhower i Potsdam frågade hur Röda armén hade gjort med de minfält som tyskarna lagt och amerikanerna hade stora besvär med.

– Vi låter soldater (läs ”strafftrupper”) anfalla som vanligt över dem. De som kommer fram med livet i behåll bildar ett brohuvud, och när då personminorna har detonerat går minröjare in och desarmerar stridsvagnsminorna.

Eisenhower trodde honom först inte, men Zjukov sa att förlusterna inte blev större än av tysk eldgivning. Eisenhower funderade på vad man skulle ha sagt i USA, om han själv tillämpat en sådan taktik.

Enligt många ryska källor, inklusive Viktor Astafjev, gick det till så att soldaterna drevs fram i led, skuldra mot skuldra och med spärrtruppernas

kulsprutor i ryggen. När Astafjev en gång åkte i lastbil över platsen för sådan ”minröjning” hoppade bilen då och då till. Det var när den körde över ett lik.

Existensen av straffbataljoner av aldrig tidigare skådad omfattning och av spärrtrupper måste ses mot bakgrund av framför allt två omständigheter. Dels kalhuggningen av den sovjetiska officerskåren under den stora terrorn. Och ännu mer av vad folken i Sovjetunionen upplevde under decenniet före andra världskriget. Till exempel den av Stalin avsiktligt organiserade svälten i Ukraina, Sydryssland och Kazakstan, där minst fem miljoner människor, kanske tio miljoner, dog. Och hur Stalin också med andra metoder knäckte ryggraden på landsbygden i tvångsförstatligandet av jordbruket, det som med en vilseledande formulering kallas ”kollektivisering”. De flesta av soldaterna var bondpojkar. Deras känslor för Stalin och partiet kan man föreställa sig.

Många av de vittnesmål som nu finns om spärrtrupperna innehåller också slutsatsen att utan skräcken som de skapade var det bara en mindre del av soldaterna i Röda armén som skulle ha lytt order om anfall. Spärrtrupperna avskaffades inte förrän hösten 1944. Den motbudande slutsatsen är följande. Utan spärrtrupper hade Stalin knappast vunnit kriget.

Östbulletinen, nr. 4, 2016, årgång 20

ISSN 1654-8698

Utgivare:

Sällskapet för studier av Ryssland, Central-
och Östeuropa samt Centralasien

Tryckt i Stockholm 2017.

Redaktör och ansvarig utgivare: Ingmar
Oldberg

Östbulletinen utkommer med fyra nummer
per år och kan rekvireras i utskrift från:

ingmar.oldberg@gmail.com, tel. 073-
0617592.

Postadress: Krukmakargatan 46, 11726
Stockholm

Tidigare nummer av Östbulletinen finns
tillgängliga på Sällskapets hemsida:
<http://www.sallskapet.org>